

YUNUS EMRE'NİN VAKIF İLKELERİ İSTİKAMETİNDEKİ DÜŞÜNCELERİ VE BELGELERİ MUHTEVASINDAKİ ZAVİYELERİ

Dr.İbrahim ATEŞ

Vakıf müessesesi, insanların maddeten ve manen, ruhen ve bedenlen, fikren ve zihnen gelişip güçlenmesi, yücelip olgunlaşması ve yaradılışında var olan ulvî duyguları koruyarak, Yaradan'ın istek ve buyrukları doğrultusunda tekâmüle ermesi için ilmî, fikrî, ahlakî ve dinî tesisler meydana getiren tarihî bir müessesedir. Mescid-i Nebevî'nin son cemaat mahallinde yatıp-kalkan ve kendilerine "Ashâb-ı suffe" denilen yoksul sahabelerin iâşe ve ibâtesi için kurulan ilk İslâm vakıflarından günümüze kadar kurulagelen binlerce vakfın meydana getirdiği sayısız mabed, mekteb, merkez ve benzeri ilmî, içtimaî, sıhhi, ruhi, fikrî, iktisadî ve dinî tesisler beşeriyetin saadet, selamet, huzur ve refahı için var edilen tesislerdir.

İnsanın hayat boyu karşılaştığı ihtiyaçlarının hemen hepsinin giderilmesi gibi oldukça geniş ve kapsamlı gayelerle kurulup, meşru arzularının gerçekleşmesi ve tekâmüle ererek bütün benliği ile Yaradan'a yönelmesi için emrine amâde edilen hizmet yerleridir. Okuyup öğreneceği okul, yıkanıp arınacağı hamam, girip barınacağı han, karşılıksız yiyip kamını doyuracağı imaret, tedavi görüp şifa bulacağı şifahane, huzur içinde kalıp dinleneceği tabhane ve misafirhane, rahatlıkla girip ruhen eğitileceği tekke, zaviye, dergâh ve hankah, çalışıp ürün elde edeceği bağ, bahçe, tarla ve çiftlik, suyundan içip zindeleşeceği sebil, çeşme ve kuyu, ibadet edip Hakk'a yaklaşacağı câmi, mescid, musalla ve nihayet emr-i Hak gelince defnolacağı mezar... Bütün bunlar doğumundan ölümüne insanın hizmetine sunulan vakıf müesseseleridir.

Belirtilen düşüncelerle insanların istifadesine sunulmak üzere vakıf yoluyla var edilen bu hizmet ağının içinde yetişen nice ârif, âlim, şâir, mutasavvıf ve mütefekkirler olmuştur. Bir vakıf cenneti diyebileceğimiz Anadolu'nun semasında birer yıldız gibi doğup, insanları aydınlatan bu büyük kişilerin başta gelenlerinden biri de şüphesiz Yunus Emre'dir.

13. asrın ikinci yarısında ve 14. asrın başlarında Orta Anadolu'da yaşayan bu büyük insan, sahip olduğu ilmî, fikrî, edebî ve tasavvufî meziyetlerle devrinin ileri gelen dervişleri arasında kısa sürede saygın ve belirgin bir yere gelerek şeyhlik derecesine yücelmiş ve zaviyeler kurmuştur. Söz, şiir, düşünce ve duygularıyla edebî ve fikrî alanda ayrı bir ekolün mümessili olmuştur. Öyle ki, 12. asırda Ahmed Yesevî ile Türkistan'da başlayan Türk Tasavvufî Halk Edebiyatı, 13. asırda Anadolu'da Yunus Emre'nin şahsında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Evet, Yunus'un yaşadığı ve daha sonraki yıllarda Anadolu'da pek çok tasavvuf şairi yetişmiş ama, bunlardan hiç biri İslâm düşüncesini onun kadar açık, sade, derin, samimi ve heyecanlı bir şekilde terennüm edememiştir. Birçoklarının didaktik mahiyette kuru, heyecansız ve bazen tatsız eserler verdiği bu alanda Yunus Emre son derece coşkun ve içli şiirler meydana getirmiştir. İslâm tasavvufunun inceliklerini ve vakıf ilkelerinin içeriklerini sadelikle, derinlikle ve hiç bir dar kalıp içerisinde düşünmeden dile getiren bu dâhî insan, konunun yerli ve yabancı uzmanlarının ittifak ettikleri üzere, Türk Tasavvufî Edebiyatının en büyük şairi olma yüceliğine ermiştir. İslâmî inanç, dinî düşünce ve

tasavvufî terbiyeyi şiirlerine sindirip, sığdıran bu insanın akranını aşan ve manevî mertebelerin doruk noktasına ulaşan bir mutasavvıf şair olmasında etken olan yön nedir?

Sıradan bir köylü çocuğu iken mana mimarı, sevgi pınarı, gönül sultanı, insanlık âbidesi, hoşgörü hünkarı, hakikat hakarı ve herkesin cananı olacak hale getiren ortam ve sosyal yapının inanç, bilgi, düşünce ve duygu seviyesi nedir?

Binlerce Yunus'tan biri iken aşk-ı İlahî ile coşan, Hak yolunda koşan, muhabbet-i Muhammedî ile pişen, mahubuna erişen ve âriflere karışan ârif-i billâh bir kişi olmasını sağlayan eğitim sistemi nedir?

Bulunduğu bildirilen belgelere göre çiftlik ve hayvan yetiştirmekle uğraştığı ifade edilen bir çiftçi iken, iyiliklere erme ve kötülükleri yermeyi ilke edinip, Yaradan'a yâr olmayı en büyük kâr gören basiretli bir bilgin; iman, irfan ve Kur'an'la yola çıkarak kin ve nefreti atan, aşk ve sevgiyi anlatan, gönül dünyamızı aydınlatan ve bize bizi tanıtan bir rehber olmasında rol oynayan bu kişi kimdir?

Yunus Emre anılınca akla gelmesi gereken yüzlerce sorudan bir kaçadır bunlar. Her büyük kişide olduğu gibi Yunus Emre hakkında da bunlar ve benzeri soruları sorup, cevap araştırmak kanaatimce yapılması gereken en önemli iş ve en sağlıklı yol olacaktır. Zira, onu anlamak bu soruların cevaplarını bulmakla mümkün olacağı gibi, onun açtığı çığırın açık tutmak inanç, düşünce, anlayış ve yaşantısını benimseyen genç Yunusları yetiştirmek ve arzulanan sonuca ermek de bu yolda yürümekle mümkün olacaktır.

Yaradan'a kul, yaratığa kol ve kalbe giden yol olan Yunus Emre'yi eğitip büyüten ve herkes tarafından sevgi ve saygıyla anılacak bir insan haline getiren ortamı düşünmek gerekir. Bu ortamdaki inanç, düşünce, ilim ve kültür hayatını incelemek icab eder. Hiç bir şey, bulunduğu hale kendiliğinden gelemeceğine göre, Yunus'u ruhen, fikren ve kalben yücelten unsuru aramak gerekir. Onu çürütüp toprak olan tende değil, Müslüman-Türk'ün gönülünde yeşeren imanda aramak gerekir. Dine bağlılığı, dile katkısı, devlete desteği ve millete hizmeti muhakkak olan o ölümsüz insanı şurada veya buradaki mezarda veya makamda değil, yetiştiği zaviye, yaşadığı ortam, yürüdüğü yol ve temsil ettiği düşünce ile mana, marifet ve hakikat âleminde aramak icab eder. Aksine davranış onu, bir yere veya yöreye mal etmeye çalışmak olur ki, o da Yunus'un dünyaya sığmayan manevî varlığını bir avuç toprağa gömmeye uğraşmaktan öte gitmeyen kısır ve cılız bir davranış olur. Ancak, her fani gibi onun fani vücudunun bir yerde bir mezara defnedilmiş olduğu gerçeğinden yola çıkarak, onun fikirlerini gönüllerinde yaşatan vefakâr Türk milletinin ona olan sevgi ve saygısının bir tezahürü olarak yörelerinde ona izafeten yapılan makamlara karşı besledikleri saygı hislerini köreltecek söz ve davranışlardan da kaçınmak gerekir. Bu hususta benimsenecek ilke, öldürmek değil, yaşatmak olmalıdır. Bedenen ölüp, bir yere defnedilmiş olduğu kuşkusuz olan bu büyük insanın, gönüllerde yaşatılmasını sağlayıcı şekilde hareket edilmelidir. Zira, onun yaşadığı ve gömüldüğü yer hususunda öteden beri sürdürülen tartışmalar, günümüzde de yer yer devam etmektedir. Sanköy'lü veya Karaman'lı oluşu meselesi hâlâ çözülememiş, bu hususta bazı görüşler ortaya atılmış ise de bu nokta şüpheli ve karanlık kalmaktan kurtulamamıştır.

Karamanlılar ve Eskişehirliyle bunları tutanlar arasında süregelen bu tartışmalara sebep olan nokta, rahmetli Prof.Dr.Faruk Kadri Timurtaş'ın da belirtmiş olduğu gibi fazla büyütülecek bir mesele değildir. ¹ Çünkü Yunus Emre ayarındaki çok büyük şahsiyetler, şu veya bu şehrin ya da bölgenin değil, bütün Türkiye'nin hatta, bütün Türk-İslâm dünyasının malıdır. Yattıkları yer ise, bütünüyle Türk milletinin kalbidir.

Bu itibarla Yunus Emre'nin nerede, ne kadar yaşadığı, hayatında ne işle meşgul olduğu, ne yaptığı, nerede öldüğü ve mezarının nerede bulunduğu tarihî ve coğrafi açıdan önemli olmakla beraber, yukarıda arz edilen ve benzeri nitelikte olan sorulara cevap teşkil edecek mahiyette konuların üzerinde durmak daha çok önem arz etmektedir. Hal böyle olmakla beraber Yunus Emre'nin hayatı, yetiştiği ortam, çevresi, düşünceleri, inançları, dünya görüşü ve edindiği bilgiler hakkında en önemli kaynak, şiirleri ile zamanındaki mekteb, medrese, tekke ve zaviye gibi eğitim ve öğretim müesseselerini meydana getiren vakıflara ait vakfiye ve benzeri belgelerdir. Şiirlerinin bir çok kişi tarafından değişik yönlerden incelenmiş olmasına rağmen, dönemine ait yıllarla onları takibeden yıllarda kurulan vakıflara ait vakif belgeler, bu açıdan yeteri kadar incelenmemiştir. Bu itibarla biz bu tebliğimizde Yunus Emre dönemi olan (638-720 H. (1240-1241/1320-1321 M.) tarihleri arasındaki 82 yılda kurulduğunu tespit ettiğimiz 37 adet vakfa ait aşağıdaki özet bilgileri sunduktan sonra, Yunus Emre zaviyeleri ile ilgili olarak tespit ve tetkik ettiğimiz belgelerden elde ettiğimiz bilgileri sunmaya çalışacağız.

1 Timurtaş, Prof.Dr.Faruk Kadri, Yunus Emre Divanı, s.17, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser Serisi, Tercüman Ki tapçılık A.Ş. Ofset Tesisleri Baskısı,1972, 1st.

YUNUS EMRE DÖNEMİNDE VAKIF KURAN ŞAHISLARIN ADLARI İLE VAKIF KURDUKLARI YERLERİ VE VAKFİYE TARİHLERİNİ GÖSTERİR LİSTE ŞÖYLEDİR

VÂKIFIN ADI	VAKFIN KURULDUĞU YER	VAKFİYENİN		VAKFİYE		
		TESCİL TARİHİ	KÜTÜĞE KAYIT TARİHİ	DEFTER NO	SAYFA NO	SIRA NO
Süleyman Sultan b. Devlethan	Boyabat	15 R.Ahir 642 (20 Eylül 1244)	14 Şaban 1268 (22 Mayıs 1852)	582/1	81	52
Sultan Alaüddin	İncesu	Evahir-i Cemaziyel-ahir 644 (Kasım Başları-1246)		599	146	109
Kemaleddin Oğulbey b.Tuğrul Şah b.Ferid	Konya	C.ahir 646 (Eylül 1248)	3 Safer 1323 (28 Mart 1905)	601	193	254
Karatay b. Abdullah	Konya	25 C.ewel 651 (22 Temmuz 1253)	24 R.ewel 330 (16 Ekim 941)	577	28-30	21
Karatay b.Abdullah	Konya	C.ahir 652 (28 Haziran 1254)	-	577	30	22
Karatay b. Abdullah	Konya	5 Receb 660 (26 Mayıs 1261)	-	577	31	23
Torumtay b. Abdusselam	Amasya	Receb 665 (Mart 1266)		490	100-102	2
Cebrail b.Bahaeddin Caca	İskilip	10 Şevval 670 (10 Mayıs 1271)	9 Zilkâde 333 (23 Haziran 944)	607	300-306	429
Mehdi b. Hamid b.Şaban	Çankırı	Receb 670 (2 Şubat 1271)	28 R.Ewel 1270 (17 Aralık 1853)	582/1	215/216	149
Hasan b.Es-Seyyid Eş-Şeyh Selvi	Kayseri	7 Muharrem-677 (31 Mayıs-1278)		730	52	27
Keyhüsrev b.Sultan Kılıç Arslan b.Sultan Gıyasüddin b.Sultan Alauddin Keykubat	Sivas	24 Zilhicce-678 (26 Nisan 1279)	19 Şevval 694 (1 Ağustos 1294)	604	72-73	-
Ali b.Hüseyin b.El-Hac Ebubekr (Sahib Ata)	Konya	Ramazan 679 (Aralık 1280)	14 R.Ahir 1317 (22 Ağustos 1899)	592	101-103	91
Ali b.Hüseyin b. El-Hac Ebubekr	Sivas	Evail-i Zilkade 680 (Şubat 1281)	13 Ramazan 1331 (3 Ağustos 1912)	604	67-72	90
Şemsüddin Ahi Ahmed	Niksar	Evasıt-ı Şevval 690 (Eylül 1291)	-	Tes.K.5	-	2715
Pervane b.Süleyman	Amasya	10 Şevval 692 (16 Temmuz 1292)	-	490	339-341	3
Mesud b.Mahmud b. Hasan Sanlu	Tokat	Evahir-i Receb 694 (Mayıs 1294)	29 Receb 1326 (16 Ağustos 1908)	990	22	18

VAKIFIN ADI	VAKFIN KURULDUĞU YER	VAKFİYENİN		VAKFİYE		
		TESCİL TARİHİ	KÜTÜĞE KAYIT TARİHİ	DEFTER NO	SAYFA NO	SIRA NO
Süleyman b.Şeyh Hüseyin b.Şemsüddin	Kırşehir	Evail-i Muharrem-697 (Ekim-1297)	6-C.ewel-1324 (15-Haziran-1906)	595	31-32	27
Mahmud Bey b.Mehmed Bey ibni Temaci	Kalecik	Evasıt-ı Receb-698 (Nisan 1298)	28 Safer 324 (26 Ocak 935)	600	241	-
Pervane b.Osman	Amasya	Ramazan 699 (Mayıs 1299)	28 Receb 1135 (23 Nisan 1722)	579	31-34	19
Fatma Binti Sultan Keykavus b.Keyhüsrev	Konya	21 Zilhicce 700 (27 Ağustos 1300)	14 C.ahir-1325 (12 Temmuz 1907)	596	151-152	134
Orhan b.Osman	Bolayır	Evasıt-ı R.ewel 700 (Kasım 1300)	6 Safer 1333 (1 Aralık 1914)	990	160-163	158
Hüsrev b.Ali Çelebi b.Abdullah Ağa	Uluborlu	Gurre-i Receb 702 (Şubat-1302)	22 Şaban 1222 (13 Ekim 1807)	579	399	178
Rukneddin Baybars	Şam	15 Receb 702 (3 Mart 1302)	24 Zilhicce 1289 (11 Şubat 1872)	585	133-134	122
Eş-Şeyh Şurve (Ahi Şurve)	Kastamonu	Evasıt-ı R.ewel 703 (Ekim 1303)	11 C.ewel 1308 (10 Aralık 1890)	591	12-13	16
İsmail b.Süleyman Padişah	Kastamonu	10 R.ewel 705 (30 Eylül 1305)	5 R.ewel 1268 (28 Ocak 1852)	582/1	60	34
İbrahim b.Süleyman Paşa	Sinop	10 R.ewel 705 (30 Eylül 1305)	11 Safer 1271 (22 Ekim 1854)	582	271	183
Hoca b.Gazi Şah Çelebi	Amasya	4 Şevval 706 (8 Nisan 1306)	30 Ramazan 337 (2 Mart 949)	607	10-11	11
Nasrüddin Ahi Evran	Kırşehir	H.706 (m.1306)	23 Receb 1335 (2 Mayıs 1917)	608	16-17	8
Saliha binti Emir-i Kebir Salahaddin Behlivan b.Şemseddin El-Âmidî	Dımeşk-i Şam	4 Şaban 708 (17 Ocak 1309)	15 R.ahir 1286 (13 Temmuz 1869)	584	258	115
Hüsamüddin b.Emir Ahmed b. Halil	Malatya	R.ewel 708 (Ağustos 1308)	16 C.ahir 1268 (25 Mart 1852)	582/1	69	42
İskender b.Abdulcabbar b.Kadı İskender b. Mehmed b.Hibetullah b.Mehmed Said	Divriği	H.713 (M.1313)	23 Zilkade 321 (14 Kasım 933)	594	102	90
Şeyh Hasan	Karahisar-ı Şarkî	Gurre-i Muharrem 716 (Mart 1316)	27 Zilkade 1268 (31 Temmuz 1852)	582	105	72
İzzeddin Şir b.İmadüddin b.Melik Esed	Emük	H.716(M.1316)	26 R.ewel 1326 (16 Nisan 1908)	600	243	301

VÂKIFIN ADI	VAKFIN KURULDUĞU YER	VAKFİYENİN		VAKFİYE		
		TESCİL TARİHİ	KÜTÜĞE KAYIT TARİHİ	DEFTER NO	SAYFA NO	SIRA NO
Şeyh Hasan	Karahisar	Gurre-i Muharrem 716 (Mart 1316)	27 Zilhicce 1268 (1 Ekim 1852)	582/1	105	72
Ebu Medyen Şuayb b. Şeyh Abdullah Muhammed b.Şeyh Ebu Medyen Şuayb el-Magribî el-Osmanî el-Malîkî	Kudüs	29 Ramazan 720 (1 Kasım 1320)	26 R.ahir 1277 (30 Ekim 1860)	583	27	20
Emirci Sultan Osman Paşa Köyü Ahalisi	Sivas	8 Şaban 721 (2 Eylül 1321)	16 R.ahir 327 (10 Şubat 939)	595	21-123	112
El-Hac Ahi Pehlivan Mehmed Niksarî	Niksar	Receb 723 (Temmuz 1323)	18 R.ahir 1263 (24 Mart 1847)	581/2	298-299	300

Listede yer alan vakıf kuran şahısların isimlerinin incelenmesinde de görüleceği üzere Yunus Emre döneminde vakıf kurmuş olan şahısların hükümdar, sultan, emir, beylerbeyi, bey, melik, şeyh, çelebi bey, sultan hatun, kadı ve seyfüddeve ünvanıyla anılan devlet ve ilim adamları oldukları anlaşılmaktadır. Ancak onunun ahi şeyh ve yedisinin de ahi emir diye anılmış olması, söz konusu yıllarda kurulan 37 adet vakfın içinde bu kesimin diğerlerine oranla daha çok yoğunluk kazandığını göstermektedir.

Listede görüleceği üzere belirtilen dönemde vakıf kuran şahıslardan Celaledin Karatay b. Abdullah'ın 3, Sahib Ata Ali b. Hüseyin'in 2 ve Mahmud Bey İbni Mehmet Bey'in 2, diğerlerinin de birer vakfiyesi kayıtlı olduğu tespit edilmiştir.

Amasya, Sivas, Konya, Kırşehir, Kastamonu, Afyon, Niksar, Çankırı, Bitlis, Boyabab, Bolayır, Divriği, İskilip, İncesu, Kalecik, Kayseri, Malatya, Sinop, Tokat, Uluborlu, Emük, Şam ve Kudüs olmak üzere irili ufaklı 24 yerleşim merkezinde kurulan bu vakıflara ait vakfiyelerde aşağıda cins ve miktarı belirtilen varlıkların vakfedildiği belirtilmiştir :

1-Köy	:263	15-MalİKane	:1
2-Arazi	:105	16-Menzil	: 7
3-Çiftlik	: 5	17-Değirmen	:18
4-Tarla	:58	18-Fırn	:3
5-Bağ	:41	19-Tuzluk	:1
6-Bahçe	:29	20-Oduluk	:1
7-Yaylak	:1	21-Anbar	:1
8-Mera	:2	22-Dükkan	:199
9-Ağaçlık (Koru)	:1	23-Han	:11
10-Dağ	:1	24-Hamam	:5
11-Sebzelik	:4	25-İşyeri	:1
12-Ev	:54	26-Masara(Sıkımhan)	:3
13-Oda	:9	27-Mecmede	:1
14-Saray	:1	28-Koyun	:300

28 tür varlık olmak üzere 300 koyun ve 826 taşınmazın vakfedilmiş olduğu belirtilen söz konusu 37 vakfa ait vakfiyelerde, yapıpı yaşatıldığı açıklanan hayrat eser ise; 3 cami, 23 mescid, 7 medrese, 1 mekteb, 2 imaret, 14 zaviye (dârü's-sülehâ), 1 hankah, 1 dâr-ı ziyâfet, 1 kervansaray, 1 tekke ve bir fakir evi olmak üzere 55 tanedir.

Diğer taraftan söz konusu vakıfların gelirleriyle, belirtilen hayrat ve akar vakıf eserlerin bakım ve onarım giderlerinin karşılanmasıyla görevlilerin ücretlerinin ödenmesine öncelik verilmiştir. Ayrıca mezkur vakfiyelerin 18'inde fakir ve yoksullara yardım edilmesi, 11'inde şeyh, âlim ve fakihlere tahsis edilen miktarların verilmesi, birinde zâhid ve âbidlerin gözetilmesi, birinde misafirhane giderlerinin karşılanması

sı, 3'ünde medrese ihtiyaçlarının temin edilmesi, üçünde Mekke ve Medine fakirlerine tayin edilen miktardaki yardımın gönderilmesi, 16'sında Kur'an-ı Kerim okutulması, üçünde Allah Te'âlâ'nın zikredilmesi, birinde tesbih edilmesi, birinde Kelime-i Tevhid okunması, birinde yoksulların cenaze ve defn giderlerinin karşılanması ve birinde de esir düşen müslümanların düşmanlardan kurtarılması için tahsisat ayrılması şart edilmiştir. Diğer taraftan 14 vakfiyede vakıf gelirinden vâkıf evladına tayin edilen miktarların tediyesi, 6 vakfiyede meşrutun-leh olan bazı kimselere beîrtilen miktarda tahsisatların verilmesi öngörülmüştür.

Vakfedilen varlıklardan elde edilen gelirlerin belirtilen hayrî, ilmî, dinî, tasavvufî ve sosyal tesislerin yaşatılması; ilim, fikir ve zikir ehlinin desteklenmesi, yoksul ve kimsesizlerin gözetilmesi, tasavvufî terbiye ve ahlâkî eğitimi telkin eden zaviye, tekke, hankah ve benzeri yerlerin himaye edilmesi gibi yönlerle harcanması şart edildiği, yapılan incelemelerden anlaşılmıştır. Belirtilen yerlerde kurulan söz konusu vakıflara ait varlıklardan sağlanacak gelirin büyük bir kısmının arzedilen hususlara harcanmasının öngörülmüş olması, bu yerlerde ilmî ilerlemeyi hızlandırma, ahlâkî eğitimi tekâmüle erdirme ve sosyal dengeyi temin etmede önemli ve etkili bir unsur olmuştur. Maddî ve manevî eğitimin yoğun, yardımlaşma ve dayanışmanın yaygın, fikir ve zikir ehlinin saygın olduğu bu ortamda bir çok seçkin simalar yetişmiştir. Bunlardan biri de Yunus Emre'dir.

Yunus Emre'nin vakıfla ne alakası var? Vakıf kurduğu veya kurulan bir vakıfla ilişkisi olduğuna dair tespit edilen bir belge var mıdır? gibi sorular akla gelebilir. İlk bakışta Yunus Emre'nin vakıfla alakası yok gibi görülse de, yetiştiği ortam, eğitildiği yer, üzerinde durduğu konular ve şiirlerinde yer alan kavramlar üzerinde iyice inceleme yapıp, derinlemesine düşünüldüğünde vakıf konularıyla yakından alakası olduğu anlaşılacaktır. Merhum Prof.Dr.F.Kadri Timurtaş tarafından hazırlanan ve Tercüman gazetesince 1001 Temel Eser Serisinin birincisi olarak yayınlanan "**Yunus Emre Divanı**"nda yer alan 192 şiirinde:

Mescid	: 2	İlim	: 7
Medrese	: 2	Ölüm	:36
Yardımlaşma	:12	Dünya hayatı	:43
İyilik	:14	Ahiret hayatı	: 5
Kardeşlik	: 3	Aç doyurmak	: 2
Dostluk	:16	Cömertlik	: 7
Sevgi	:15	Hoşgörü	:11
Allah Aşkı	:45	Feragat:	:13
Nefis terbiyesi	:31	Derviş	:18
Okuyup öğrenme	:19	Miskin	:29

defa geçmektedir. Yunus Emre'nin şiirlerinde işlemeye çalıştığı bu konuların hemen hepsi, vakıfların konu alıp gerçekleştirilmeyi amaçladığı hususlardır. Diğer taraftan Yunus Emre'nin ikinci olup, çiftliğini zaviyesine vakfettiğini söyleyenler² olmuş ise de biz, yaptığımız araştırmalarda onun vakıf kurduğunu gösterir herhangi bir vakfiye veya benzeri belgeye tesadüf edemedik. Ancak birçok Türk-İslâm büyükleri adına başkaları tarafından vakıflar kurulmuş olduğu gibi, Yunus Emre adına da vakıf kuran kişilerin olduğunu gösterir bazı vakıf belgeleri tespit ve tedkik etme bahtiyarlığına erdik. Diğer yönden yaptığımız araştırmalar sonucunda, ülkemizin hemen her yerinde bol miktarda yapıp, uzun yıllar aktif faaliyetlerde bulunan tekke, zaviye ve dergahların mensupları ile taraftarlarının bu müesseseler için bir çok vakıflar kurduğunu gördük. İslâmî inanç ve anlayış çerçevesinde tasavvufî terbiyenin yaygın ve ahlâkî eğitimin üstün olduğu bu irfan ve izan yuvalarında yoksul dervişlerin barındığını ve günahkâr insanların arındığını gören bir takım hayırsever varlıklı vatandaşların, taşınır ve taşınmaz bir çok varlıklarını belirtilen amaçla vakfettiklerine tanık olduk. Öyle ki, bu amaçla kurulan vakıfların, diğer hayrî ve sosyal gayelerle kurulan vakıflar arasında önemli bir yekûn teşkil ettiği kanaatine vardık. Çünkü bir kişinin vakıf kurması kadar kurduğu vakfın korunması veya meydana getirdiği müessesenin yaşatılması için başkaları tarafından vakıf kurulması da büyük önem arzeder. Bunun içindir ki, Türk insanı sadece kendi adına hayır ve hasenat

2 Timurtaş, Prof.Dr.Faruk Kadri, **Yunus Emre Divanı**,s.17, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser Serisi, Tercüman Kitapçılık A.Ş.Ofset Tesisleri, 1972-İstanbul

gayesiyle vakıf kurmak, tesisler inşa etmekle kalmamış, saygı duydukları Türk büyükleri adına da bu hizmeti yürütmüşlerdir. Ataları tarafından kurulup, harap ve yok olmaya yönelmiş olan eserleri yeniden inşa etmek için vakıf kuranlar, evlattan hamisi kalmayan ve zamanla metruk hale gelen vakıfları canlandırmak için vakıf kuranlar, bazı sahabelerle mana âleminin seçkin simalarından olan veliler, âlim, mutasavvıf ve mütefekkirlerin makam, dergâh ve zaviyeleri için vakıf kuranlar olmuştur. Bu arada Yunus Emre'nin mana âlemindeki yüce yerini gören, onun düşünce, davranış ve hizmet anlayışını benimseyip açtığı çığırda yürütmeye yönelen ve nihayet akıttığı sevgi pınarından su içen gönül erleri, bu pınarın gelişip ilelebed akması için bazı varlıklarını vakfetmişlerdir. Böylece onun açtığı çığırda koşup, savunduğu düşünce ve çağırıldığı yola girenlerin artıp gelişmesinde büyük rol oynamışlardır.

Vakıf Belgeler Arşivi'nde yaptığımız araştırma ve incelemede iki yerde bulunan Yunus Emre Zaviyeleri ile ilgili olarak yedi defterde kayıt tespit ettik. Bunlardan üçünün Eskişehir, dördünün de Karaman'daki Yunus Emre Zaviyelerine ait olduğunu gördük. Esas, tafsil, muhasebe ve hurufat gibi adlarla adlandırılan bu defterlerde, söz konusu zaviyeler hakkında yer alan kayıtların bir kısmını belge olarak tedkikinize sunmaya, bir kısmını da kaynağını belirterek görüş ve yorumlarımızla birlikte bilgilerinize arz etmeye çalışacağız:

A) Eskişehir İlinin Sivrihisar Kazasının Günyüzü Bucağına bağlı Sarıköy'deki Yunus Emre Zaviyesi ile ilgili belge ve bilgiler şunlardır:

1) "*Vakf-ı Zâviye-i Yûnus Emre der-karye-i Sarı der-kazâ-i Seferihisâr Günyüzü*"³ (Belge no:1)

Yani, Sivrihisar Günyüzü Kazasının Sarı köyündeki Yunus Emre Zaviyesi Vakfı.

2) "*Nezâret-i Eukâf-ı Humâyûna mülhak evkâfdan Seferihisâr Günyüzü Kazâsında Sarı kar-yesinde vâki' Yûnus Emre Zâviyesi vakfı.*"⁴ (Belge no:2)

Yani, Sivrihisar Kazasının Sarı köyünde bulunan ve Vakıflar Bakanlığına katılmış mülhak vakıflardan olan Yunus Emre Zaviyesi Vakfı.

Bu kayıtların birincisi, ikincisinden daha eski olup, her ikisi de Eskişehir'in Sivrihisar Kazasına bağlı Günyüzü bucağının Sarı Köyündeki Yunus Emre Zaviyesi için vakıf kurulduğunu ve bu vakfın mütevellî eliyle idare edilen mülhak vakıf olduğunu göstermektedir.

Ancak, söz konusu zaviye için kurulan bu vakfın vakfiyesi olmadığından, vakfın kurucusu ile ne gibi varlığı hangi şartlarla vakfetmiş olduğu bilinmemektedir. Diğer taraftan vakfın hangi tarihte kurulduğunu gösterir bir belge elimizde olmadığından, zaviyenin yapılış ve vakfın kuruluş tarihini kesin olarak bilmemekteyiz. Fakat zaviyeye, zaviyedar olarak atanan şahıslarla ilgili kayıtların incelenmesinde, ilk zaviyedarın Cemâziye'l-evvel-1207 H. (Aralık-1792 M.) tarihinde tayin edilmiş olduğunu görüyoruz. Bundan önce zaviyedar tayin edilmiş olabilir. Ancak, Vakıf Belgeler Arşivi'ndeki kütük defterinde⁵ bu konuya ayrılan bölümde yer alan "*Eş-Şeyh Mustafa Halife b.El-Hâc Yakub El-Kâdirî zâviye-dâr bâ-öş-r-i mahsûl Cemâziye'l-evvel 1207*" (Belge no:3) Yani, "gelirin onda biri ile Hacı Yakub el-kadirî oğlu Şeyh Mustafa Halife'nin Cemâziye'l-evvel 1207 H. (Aralık-1792 M.) tarihinde zaviyedar" olduğuna dair kayıttan ilk zaviyedarın belirtilen tarihte adı geçen kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Bundan sonra, "*berât âmed Es-Seyyid Derviş Mustafa bâ inhâ-i muhızır-ı kadâ-i m. ve bâ-i'lâmı faziletlü Mehmed Emin Asaf Beyefendi müfettiş-i Eukâf ve sa'âdetlü Nu'mân Mâhir Beyefendi Nâzır-ı Eukâf-ı Humâyûn ve bâ-rû'ûs-ı Humâyûn fi 19 Muharrem sene 1257.*" (Belge no:4) Yani, "Mezkur mahkeme mübaşirinin inhası, Vakıflar müfettişi Mehmed Emin Asaf Beyefendi ve Vakıflar Bakanı Numan Mahir Beyefendi'nin ilâmı ve Rûûs-ı Humâyûn⁶ ile 19 Muharrem 1257 H. (10 Şubat 1841 M.) tarihinde Seyyid Derviş Mustafa'ya berat verildi." şeklindeki kayıttan 10 Şubat 1841 M. tarihinde zaviyedarlığa Seyyid Derviş Mustafa'nın tayin edildiği anlaşılmaktadır.

Bundan sonra, "*Becâyiş Ya'kub Halife veled-i sagîr bâ-arz-ı Es-Seyyid Mehmed Sadeddin Efendi nâib-i sâbık-ı Ankara ve bâ-inhâ-i Mehmed Mes'ûd Efendi Müdür-i Eukâf-ı sâbık ve bâ-Mazbata-i a'zâ-i Meclis ve bâ i'lâm-ı faziletlü Es-Seyyid Mehmed Sa'deddin Efendi Müfettiş-i Eukâf ve*

3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mahfuz Sarı Ewel Asker adlı ve 417 nolu defterin 70.sayfa ve 194.sirasında bulunan şahsiyet kaydı.

4. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mahfuz 224 (2/1) nolu esas defterinin 4006. sırasında bulunan şahsiyet kaydı.

5. Bkz.(Dipnot.3)

6. Rûûs:Vezir, Beylerbeyi, Timar ve Zeamet sahipleri müstesnâ olmak üzere bütün Devlet hizmetleriyle Hazine ve Eukâftan maaş alan her türlü Devlet memurlarının inhâ kağıdı yerinde kullanılır bir tabirdir.

bâ-işâret-i Mehmed İsmet Bey-zâde Es-Seyyid Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi Hazret-i Şeyhu'l-İslâm Efendi ve atufetlü Ahmed Dâvûd Efendi Nâzır-ı Evkâf-ı Humâyûn ve Bâ-rû'ûs-ı Humâyûn fi 26 Receb sene 1269. Süleymân bin İbrahim bi'n-Niyâbe edâ-i hizmet etmek şartıyla." (Belge no:5)

Yani, "Eski Ankara Nâibi ⁷ Seyyid Mehmed Sadeddin Efendi'nin arzı, Eski Vakıflar Müdürü Mehmet Mesud Efendi'nin inhası, Meclis Üyelerinin mazbatası, Vakıflar Müfettişi Mehmed Sadeddin Efendi'nin ilâmı, Şeyhülislâm Hazretleri Mehmet İsmet Bey-zade Seyyid Ahmet Arif Hikmet Beyefendi'nin ve Vakıflar Bakanı Ahmed Davud Efendi'nin işareti ve rûs-ı Humâyûn ile İbrahim oğlu Süleyman'ın vekâleten hizmeti ifâ etmesi şartıyla küçük çocuk Yakub Halife 26 Receb 1269 H. (28 Mart 1853 M.) tarihinde tayin edildi." şeklindeki kayıttan, hizmeti vekil olarak İbrahim oğlu Süleyman'ın yürütmesi şartıyla söz konusu zaviye-darlığa Yakub Halife ismindeki küçük çocuğun tayin edildiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan bu belge münderecâtına göre, mezkur zaviyeye zaviyedar tayin etme işleminin Ankara Nâibinin teklifi Ankara Vakıflar Müdürünün inhâsı, Meclis Üyelerinin mazbatası, Vakıflar Müfettişinin ilâmı, Şeyhülislâm ve Vakıflar Bakanının uygun görüşüyle gerçekleştirilmiş olması, Yunus Emre zâviyesi ile bu zaviyeye zaviyedar tayin edilen kişiye gösterilen önemi ortaya koymaktadır.

Yakub'un ölümüyle açılan söz konusu zaviyedarlık görevine irâde-i aliyye ile oğlu Mustafa 30 Receb 1317 H. (22 Ekim 1899 M.) tarihinde tayin edilmiştir. Bu hususla ilgili belge⁸ aynen şöyledir:

"Seferihisâr Kazâsında Sarı Karyesinde Yûnus Emre Zâviyesi Vakfının müteveffâ Ya'kûb Bey uhdesinden mahlûl olan bâ-öşr-i mahsûl zâviye-dârlık cihetinin oğlu Mustafa'ya tevcihi mahallinden ba-mazbata iş'âr olunması üzerine icrâ kılınan tedkikâtta zâviye-i mezkûrenin bâ-öşr-i mahsûl zâviye-dârlık ciheti mûmâileyh Ya'kûb Bey uhdesinde olduğu anlaşılmasına ve her ne kadar vakfiyesine dâir kayd bulunamamış ise de zâviye-i mezkûre el-yevm ma'mûr ve mevcûd olarak derûnunda âyende ve revendeye it'âm-ı ta'âm olunmakta bulunduğu cümle-i iş'aratdan olup şu hâlde zâviye-i mezkûre için bir zâviyedârın lüzûmu bedihî ve binâen aleyh zâviyedârlığın tevcihi hakkında muktazâ olarak sûret-i iş'âr muvâfik-ı kayd ve nizâm bulunmasına mebnî ber-mûceb-i iş'âr mezkûr zâviye-dârlık cihetinin müteveffâ Ya'kûb Bey mahlûlünden oğlu Mustafa'ya tevcihi husûsunun huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-penâhilerine arzı mahkeme-i teftiş ile Cihât Kaleminden bâ-illâm derkenâr ifâde olunmuş ve ol vechile emr-i tevcihin icrâsı menût-ı emr ü irâde-i aliyye-i cenâb-ı sadâret-penâhileri bulunmuş olmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 28 Rebiu'l-âhir sene 317 -Fî 23 Ağustos 315.

Evkâf-ı Humâyûn Nâzır-ı devletlü Paşa Hazretleri ber-mûceb-i takrir ifâ-yı muktezâsına himmet buyrulmak bâbında 30 Rebiu'l-âhir sene 317 tarihinde sudûr iden irâde-i aliyye mûcibince berât-ı âlisi isdâr kılınmıştır.." (Belge no:6)

Yani, "Sivrihisar Kazasının Sarı Köyündeki Yunus Emre Zâviyesi Vakfı'nın zâviyedârlığı, gelirin onda biri ile uhdesinde olan Yakub Bey'in ölümüyle açılan bu göreve oğlu Mustafa'nın atanması hususunun mahallinden (düzenlenip gönderilen) mazbata ile bildirilmiştir. Bunun üzerine yapılan incelemelerde sözlü geçen zaviyenin gelirinin onda biri ile zaviyedarlık görevi adı geçen Yakub Bey uhdesinde olduğu anlaşılmasına ve her ne kadar zaviyenin vakfiyesi olduğuna dair bir kayıt bulunamamış ise de bugün sözlü geçen zaviye bakımlı bir şekilde var olup içinde gelip gidene yemek yedirilmekte olduğu yapılan iş'ar cümlesinden olup, bu durumda mezkur zaviye için bir zaviyedarın gereği ortaya çıkmıştır. Buna göre zaviye-darlığa tayin edilmesi hakkında gerekçe olarak bildirilen husus kayıt ve nizama uygun bulunmasına binâen yapılan iş'ar uyarınca Yakub Bey'in vefatı ile açılan söz konusu zaviyedarlık görevine oğlu Mustafa'nın atanması hususunun Sadrazamlık yüce katlarına sunulması Teftiş Mahkemesiyle Cihat İdaresinden ⁹ ilâm ve der-kenar olarak belirtilmiş ve bu şekilde tayin hususunun gerçekleşmesi yüce Sadrazamlıklarının emir ve iradelerine bağlı olduğundan bu hususta emir ve ferman, emir sahibi olan kendilerindir. 28 Rebiulâhir 317 H. (14 Ağustos 1899 M.) 23 Ağustos 315.

Vakıflar Bakanı devletli Paşa Hazretleri-takrir uyarınca gereğinin yapılmasına himmet buyrulmak hususunda 30 Rebiu'l-âhir 317 H. (16 Ağustos 1899 M.) tarihinde çıkan irade-i aliyye (padişah iradesi) uyarınca beratı verilmiştir."

İncelenmesinden de görüleceği üzere bu belgede :

1) Sivrihisar Kazasının Sarı Köyünde bulunan Yunus Emre zaviyesine zaviye-dar tayin edilen kişile-

7. Nâib:Şer'î Mahkemelerin hâkimlerine verilen ünvanıdır. Kadı yerinde kullanılan bir tabirdir.

8. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mahfuz 309 nolu defterin 892. sırasında bulunan takrir ve eki

9. Cihat İdaresi: Evkâf Nezaretinde, imamlık, hatiplik, müezzinlik gibi vazifeleri tevcih eden idareye verilen addır.

re bu vakfın gelirinin onda biri oranında ücret verildiği,

2) Zaviyenin bakımlı bir şekilde varlığını koruyup, buraya gelip giden ziyaretçilere yemek verilerek ağırlandıkları,

3) Gerek zaviyenin bakımı, gerekse gelip giden ziyaretçilerin ağırlanması için zaviyenin yöneticiden yoksun olmaması düşüncesinin, zamanın yöneticilerinde hâkim olduğu,

4) Zaviyedarlık görevini yürütmekte iken vefat eden Yakup Bey'in yerine oğlu Mustafa'nın tayin edilmesi hakkında mahallinden düzenlenen mazbata, Teftiş Mahkemesinden verilen ilâm ve Cihat İdare-sinden belirtilen uygun görtüş sonucu, Vakıflar Bakanlığının konuyu Sadrazamlık Makamının onayına sunduğu ve adı geçen bu göreve atanması uygun görölerek beratının verildiği,

5) Zaviyedarlık görevine atanan adı geçen Mustafa'nın atanma işlemiyle ilgili takririn Vakıflar Ba-kanlığınca Sadrazamlık Makamına sunulması ve sunma işlemi takip eden iki gün zarfında, adı geçen bu göreve atanması ile ilgili padişah iradesi çıkararak beratının verilmiş olmasından Vakıflar Bakanlığının, Sadrazamlık Makamının ve zamanın padişahının bu zaviyeye önem ve ilgi göstermiş oldukları,

6) Zaviyenin vakfiyesi bulunmamakla beraber, bakımlı bir şekilde yaşatıldığı ve zaviyedarı, gelirin onda biri ücret olarak verilmekte olduğundan da zaviye için gelir kaynağı vakfedilmiş olduğu,

7) Gelirin arta kalan onda dokuzunun zaviyenin bakım ve onarımıyla, buraya gelip giden ziyaretçi-lerin ağırlanmasına harcanmış olabileceği gibi, önemli bilgilerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

B) Karaman'daki Yûnus Emre Zaviyesi ile ilgili belge ve bilgiler şunlardır:

1) Karaman'daki Yunus Emre Zaviyesi vakfının şahsiyeti ve bazı görevlilerinin adlarıyla atama ta-rihlerinin siyakat yazısıyla kaydedilmiş olduğu kütük defterinde ¹⁰, vakfın adı şu şekilde yazılmıştır:

"*Vakf-ı Zâviye-i Yûnus Emrem der-nefs-i Lârende*" (Belge no:7). Yani, "Karaman'da Yunus Em-rem zaviyesi vakfı".

Vakfın adının bu şekilde kayıtlı olduğu söz konusu kütük defterinin aynı sayfasında siyakat yazısıyla düşölmüş olan kayıtlarda, bu vakfa zaviyedar ve müteveli olarak tayin edilen 14 kişinin adlarıyla tayin ta-rihleri sırasıyla şöyle yer almaktadır:

a) Vakfa zaviye-dar ve müteveli olarak ilk defa 14 Zi'l-ka'de-1120 H. (14 Ocak 1709 M.) tarihinde belirli bir ücret karşılığında Mahmud isminde bir zat tayin edilerek, beratı verilmiştir.

b) 18 Şewval 1125 H. (27 Ekim 1713 M.) tarihinde Mehmed Halife ibni Ahmed tayin edilmiştir.

c) 15 Zilhicce 1128 H. (19 Kasım 1716 M.) tarihinde Ali, Ahmed, İbrahim, Hasan ve Hüseyin adlarındaki kardeşler müştereken tayin edilmiştir.

d) 26 Receb 1140 H. (26 Şubat 1728 M.) tarihinde Seyyid Ali tayin edilmiştir.

e) 6 Muharrem 1176 H. (17 Temmuz 1762 M.) tarihinde Süft-zâde İsmail Halife tayin edilmiştir.

f) 8 Receb 1194 H. (29 Haziran 1780 M.) tarihinde Seyyid Şeyh Mehmed Halife tayin edilmiştir.

g) 26 Safer 1198 H. (9 Ocak 1783 M.) tarihinde Şeyh Seyyid İsa Efendi ibni Şeyh Seyyid Ali ta-yin edilmiştir.

h) 22 Cemaziye'l-ewvel 1198 H. (2 Nisan 1784 M.) tarihinde Şeyh Seyyid İsa Efendi İbni Şeyh Osman tayin edilmiştir.

i) Gurre-i Zi'l-hicce-1198 H. (5 Ekim 1784 M.) tarihinde Şeyh Mehmed Halife tayin edilmiştir.

j) 16 Zi'l-ka'de-1201 H. (19 Ağustos 1787 M.) tarihinde Es-Seyyid Hacı İsa Efendi ibni Şeyh Os-man tayin edilmiştir.

k) 23 Rebiu'l-ewvel 1202 H. (21 Aralık 1787 M.) tarihinde Seyyid Şeyh Mehmed tayin edilmiştir.

l) 20 Safer 1238 H. (25 Ekim 1822 M.) tarihinde Şeyh Seyyid Sunullah Efendi ve Şeyh Seyyid Abdullah Efendi müştereken tayin edilmiştir.

m) 10 Cemaziye'l-âhir 1276 H. (23 Aralık 1859 M.) tarihinde Seyyid Abdurrahman Efendi tayin edilmiştir.

10. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mahfuz 482 nolu ve Sivas Sâlis Muhasebe adlı defterin 32. sayfa ve 315. sırasın-da kayıtlı belge.

n) 29 Safer 1290 H. (16 Nisan 1873 M.) tarihinde Hacı Ahmed Dede Efendi ibni Hacı Yahya Efendi tayin edilmiştir.

2) Karaman'daki Yunus Emre Zaviyesi vakfıyla ilgili başka bir belge ise şudur: ¹¹

"Lârende'de Yûnus Emre zâviyesi evkâfından iki göz değirmen ve bir bahçe ve tarlalar evlâd-ı evlâda meşrûta olup, ber-mûceb-i şart-ı vâkîf bâ-hüccet-i şer'iyye mutasarrîf olan Mahmûd mahlûlünden sulbî oğulları Mehmed ve Ömer nâm karındaşlar mutasarrîflar olup iştirâk (en) üzerlerinde olmağla bâ-berât-ı atik tecdid. (Belge no:8)

Yani, "Karaman'da Yunus Emre Zaviyesi vakıflarından iki göz değirmen, bir bahçe ve tarlalar çocukların çocuklarına şart edilmiş olup, vâkîfın şartı uyarınca hüccet-i şer'iyye ile mutasarrîf olan Mahmud'dan açılan (bu cihete) oğulları Mehmed ve Ömer adındaki kardeşler mutasarrîf olup, bu görev müş-tereken eski beratla üzerlerinde olduğundan yenilenmiştir."

Bu belgenin altında tarih olmamakla beraber, bulunduğu sayfanın baş kısmında yer alan "*Şehr-i Rebîu'l-evvel-1148*" yani "1148 hicri yılının Rebiulevvel ayı" şeklinde düşülen tarihten (Temmuz-1735 M.) tarihinde kaydedilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Mehmed ve Ömer adındaki iki kardeşin müştereken vakıf varlığına mutasarrîf olduklarına dair elle-riindeki eski berata istinaden bu cihetin uhdelerinde olduğunu belirtir yeni berat verilmiş olduğunu vurgu-layan bu belgeden aşağıdaki bilgiler elde edilmektedir:

a) Belgede geçen "*evkâf= vakıflar*" kelimesinden, Karaman'daki Yunus Emre zaviyesi için bir çok varlığın vakfedilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

b) Zaviye için vakfedilen varlıktan iki göz değirmen ve bir bahçe ile tarlaların olduğu belirtilmiş olup, tarlaların miktarı açıklanmamıştır.

c) Sözü edilen varlığı vakfeden kişinin kim olduğu belirtilmemekle beraber, bu varlığın vâkîf tarafın-dan çocuklarının çocuklarına şart edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

d) Söz konusu zaviye için kurulduğu anlaşılan vakıfların vakfiyeleri olup olmadığına dair kesin bir bilgiye sahip olmamakla beraber, belgede geçen "*ber-mûceb-i şart-ı vâkîf : vâkîfın şartı gereğince*" cümlesinden, vakfeden kişinin şartı olduğu, bu gibi şartların da vakfiyelerde yer alacağı düşüncesinden hareketle vakfiyesinin var olduğu kanaati hâsıl olmaktadır.

e) Belgede geçen varlıklara, vâkîfın şartı gereğince çocukları ile çocuklarının çocukları mutasarrîf olacağı ve bu şart doğrultusunda mahkemeden alınan hüccet-i Şer'iyye ile mutasarrîf olan Mahmud'un ölümüyle açılan bu göreve Mehmed ve Ömer adındaki iki oğlunun tayin edildiğine dair berat verilmiş ol-duğu anlaşılmaktadır.

3) Karaman'daki Yunus Emre zaviyesine mütevellî tayin edilmiş olan Seyyid Ali'ye berat verilmesi-ne dair bir belge ¹² ise şöyledir:

"Lârende'de Kirişçi nâm-ı diğer Yûnus Emre zâviyesinin meşrûtiyyet üzere mütevellîsi Seyyid Ali bi-berât olmağla müceddeden." (Belge no:9) Yani, "Karaman'da Kirişçi, diğer adı (ile) Yunus Emre zaviyesinin, şart edilmiş olduğu üzere mütevellîsi (olan) Seyyid Ali'nin beratı olmadığından yeniden."

Bu belgenin de altında tarih bulunmamaktadır. Ancak kayıtlı olduğu sayfanın başındaki Saferü'l-hayr 1156 şeklinde düşülen tarihten, Mart-1743 M. tarihinde kaydedilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Bu belgeye göre Kirişçi ve Yunus Emre Zaviyesi diye iki adla anıldığı anlaşılan zaviyenin mütevellî-liğine atanmış olan Seyyid Ali'nin bu göreve atandığına dair elinde berat bulunmadığından, atama işlemi yenilenerek kendisine berat verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

4) Karaman'daki Yunus Emre Zaviyesinde türbedarlık görevinin yarı hissesine tayin edilen iki şa-hısla ilgili olarak yazılmış olan bir belge ¹³ de şöyledir:

11. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde mahfuz 1145 nolu Hurufat Defterinin 3b varak ve 27. sayfasının baş kısmında kayıtlı olan belgedir.

12. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde muhafaza edilen 1148 nolu Hurufat Defterinin 1b varak ve 18. sayfasının son dan ikinci satırında bulunan kayıt.

13. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde muhafaza edilen 563 nolu Hurufat Defterinin 1a varakında kayıtlı olan belge.

"Lârende'de e'izze-i kirâmdan Yûnus Emrem -kuddise sırrihu'l-aziz- hazretlerinin zâviyesinde ber-vech-i hasbî nısıf hisse türbe-dârlığına mutasarrıf olan meşâyih-i kirâmdan Seyyid Eş-Şeyh Mehmed b. Eş-Şeyh İsmâil bilâ-veled fevt mahlûlünden lede'l-ımtihân istihkâkı zâhir ve nümâyân olan Es-Seyyid Eş-Şeyh Sunullah ve Es-Seyyid Eş-Şeyh Abdullah nâm karındaşlara iştirâken nâibi Seyyid Mustafa arziyla tevcih buyruldu." (Belge no:10)

Yani, "Karaman'daki büyük azizlerden Yunus Emrem -değerli sırnı takdis olsun- hazretlerinin zaviyesinde ücretsiz olarak türbedarlığın yarım hissesi uhdesinde olan büyük şeyhlerden Şeyh İsmail oğlu Seyyid Şeyh Mehmed'in çocuksuz olarak ölümüyle açılan bu yarım hisselik göreve, yapılan imtihanı hak sahibi oldukları beliren Seyyid Şeyh Sunullah ve Seyyid Şeyh Abdullah adlı kardeşler, vekilleri olan Seyyid Mustafa'nın teklifiyle müştereken tayin olmuşlardır."

Bu belgenin de altında tarih olmamakla beraber, kaydedilmiş olduğu sayfanın baş kısmında yer alan Şehr-i Muharremi'l-haram 1238 H. şeklindeki tarihten Eylül-1822 M. tarihinde kaydedilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Zaviyede açılan türbedarlık görevinin yarım hissesine yapılan tayin işlemi dile getiren bu belgede yer alan ifadelerden bazı bilgiler elde etmek mümkündür. Şöyle ki, "e'izze-i kirâm" deyiminden, Karaman'daki Yunus Emre zaviyesi vakfının Eizze Vakıflarından¹⁴ olduğu anlaşılmaktadır. Müstesnâ Vakıflar cümlesinden olan Eizze Vakıfları ise, diğer vakıflara oranla yönetim ve saygınlık bakımından ayrıcalığı olan vakıflardır. Daha çok mana âleminde yücelen büyük şahısların türbe veya makamlarıyla dergâhları için kurulan vakıfların bir kısmı bu kategoriye alınmıştır. Diğer taraftan söz konusu zaviyede ücretsiz olarak yürütülen türbedarlık görevinin tek kişi tarafından değil, birkaç kişi tarafından ifâ edildiği anlaşılmaktadır. Türbedarlığın yarım hissesinin kimin uhdesinde olduğu belirtilmemiş olmakla beraber, ikinci yarısını uhdesinde bulunduran Şeyh İsmail oğlu Seyyid Şeyh Mehmed'in ölümüyle açılmış olduğundan, bu cihetin Seyyid Şeyh Sunullah ile Seyyid Şeyh Abdullah adındaki iki kardeşe müştereken verildiği görülmektedir. Bundan da türbeye gösterilen önem anlaşılmaktadır. Zira, türbenin bakım ve yönetiminde birden çok kişinin görev almış olması, türbede medfun olan kişiye gösterilen saygının yanında, hizmetlerinin aksatılmadan ifâ edilmesine gösterilen hassasiyeti de ortaya koymaktadır. Hele türbedar olarak tayin edilen kişilerin meşâyih-i kirâmdan yani, büyük şeyhlerden olduğunun belirtilmiş olması, arzedilen ilgi ve hassasiyetin derecesini daha çok dile getirmektedir. Bundan başka, türbedarlık görevine tayin edilen kişilerin imtihan edilerek alınmış olmaları, konuya gösterilen titizliğin bir başka yönünü oluşturmaktadır. Ayrıca bu zaviyeye türbedar tayin edilmiş olması, Yunus Emre'nin bu zaviyede medfun olduğu ihtimalini arttırmaktadır.

Netice olarak Eskişehir ve Karaman'daki Yunus Emre Zaviyeleri ile ilgili olarak sunulan belgeler mukayese edildiğinde:

1) Eskişehir'deki Yunus Emre Zaviyesi Vakfı ile ilgili olarak tespit ve tedkik ettiğimiz belgelerin en eskisi Cemâziye'l-evvel 1207 H. (Aralık-1792 M.) tarihli, Karaman'daki Yunus Emre Zaviyesi ile ilgili olarak tespit ve takdim ettiğimiz belgelerin en eskisi ise 14-Zi'l-ka'de-1120 H. (14 Ocak 1709 M.) tarihli olduğundan Karaman'daki zaviyenin daha eski olduğu kanaati hasıl olmaktadır.

2) Eskişehir'deki zaviye için tayin edilen görevliler sadece zaviyedar olmakla beraber, Karaman'daki zaviye için tayin edilen görevliler mütevellî, mutasarrıf, zaviyedar ve türbedar olmak üzere 4 çeşittir. Özellikle Karaman'daki zaviyede türbedar tayin edilmiş olması, az önce işaret edildiği gibi Yunus Emre'nin burada medfun olduğuna kuvvetle delâlet etmektedir.

3) Her iki zaviyenin bazı görevlilerine berat verilmiş olmasından, Evkâf Nezareti, Sadrazamlık Makamı ve zamanın padişahlarının ikisine de itina gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

4) Cemâziye'l-evvel 1207 H. (Aralık-1792 M.) ile Safer-1290 H. (Mart-1873 M.) tarihleri arasındaki yaklaşık 83 yıldaki görevlilere ait belgeler aynı tarihe denk gelmekle beraber, söz konusu zaviyelerle ilgili görevlilerin ayrı ayrı kişiler olmasından bu zaviyelerin aynı Yunus Emre'ye ait olmayıp, ayrı ayrı Yunus Emre'lere ait olacağı düşüncesini doğurmaktadır.

5) Her iki zaviye için gelir kaynağı olarak vakıflar kurulmuş olduğu, sunulan belgelerin münderecâtındaki ifade ve deyimlerden anlaşılmaktadır.

6) Karaman'daki zaviye ile ilgili belgelerin ikisinde "Yunus Emrem", diğerlerinde ise "Yunus Emre" deyimini kullanılmış olmakla beraber, zaviyenin yeri aynı olduğundan, aynı Yunus Emre olduğu kuvvetle tahmin edilmektedir.

14 E'izze:Aziz'in çoğulu olup, âbid, zâhid, kerameti zâhir zatlar manasına gelir. Abdülkâdir Geylanî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Hacı Bayrâm-ı Velî ve Hacı Bektâş-ı Velî Vakıfları, bu tür vakıflardandır.

7) Karaman'daki Yunus Emre zaviyesi vakfı ile ilgili belgelerin birinde, bu vakfın Eizze Vakıflarından olduğunu dile getiren ifade yer almakla beraber, Eskişehir'deki Yunus Emre zaviyesi vakfı ile ilgili belgelerde böyle bir ifade bulunmamaktadır.

8) Eskişehir'deki zaviye ile ilgili sunulan belgelerin birinde, bu zaviyenin vakfiyesine dair bir kayıt bulunmadığı belirtilmiş olmasına rağmen, söz konusu zaviyenin mamur (bakımlı) vaziyette mevcut olup, buraya gelip giden ziyaretçilere yemek verilmekte olduğu belirtilmiş olmasına karşılık, Karaman'daki zaviye ile ilgili belgelerde bu gibi hususlar yer almamıştır.

9) Eskişehir'deki zaviyenin şahsiyet kayıtlarının birinde, bu vakfın mülhak vakıflardan olduğunu ifade eden cümleler yer almakla beraber, Karaman'daki zaviyenin şahsiyet kaydında mülhak veya mazbut olduğuna dair bir kayıt bulunmamaktadır.

10) Her iki zaviye ile ilgili olarak sunulan belgeler, Vakıf Kayıtlar Arşivi'ndeki Esas, Muhasebe, Hürufat ve Tafsil gibi adlarla adlandırılan kütük defterlerinde kayıtlı olan Şahsiyet kaydı, Hulasa, Tafsil ve Tevcih kayıtlarından ibaret vakıf belgeler olduğundan, söz konusu zaviyeler hakkında yapılan değerlendirmelerimiz, daha çok vakıf olmaları yönünden yapılmıştır.

"Yunus Emre'nin Vakıf İlkeleri İstikametindeki Düşünceleri ve Belgeleri Muhtevâsındaki Zaviyeleri" hakkında tedkikinize sunmakla bahtiyar olduğum maruzatımı burada noktalarken, Türk-İslâm toplumunda nice Yunus'ların yetişmesi yolundaki samimi dilek ve ümidlerimi belirtir, saygılar sunarım.

TARTIŞMA

Başkan- Sayın ATEŞ'e teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Efendim, Sayın ATEŞ'in bildiriyle ilgili sorular varsa 10 dakikalık tartışma süremiz içerisinde bunları alacağız.

Buyurun efendim.

Hakkı ÖCAL- Efendim, beni bağışlayın; Sayın hocamıza çok teşekkür ederiz.

Efendim, Peygamber buyurur ki; *"Sizin en hayırlınız insanlara en hayırlı olanıdır."* İşte, Yunus Emre de böyle hayırlı olan, gönülümüzde yatan bir insan. Yunus Emre için anıtları, mezarları etrafına zannediyorum ki, bir ağaçlandırma, bir orman kurulursa onun ruhu daha çok şad olur.

Müsaade ederseniz bir sözünü de söyleyeyim:

"Bir gönül yıktın ise kıldığın namaz değil

Yetmişiki millet daht elin yüzün yumaz değil."

Sağolun.

Başkan- Teşekkür ediyoruz.

Efendim, bu oturumu kapatmadan önce Oturum Başkanı olarak kendime de bir miktar zaman ayırdım. Çünkü, ben başlangıçta konuşmadım, kapanış konuşması yapmak istiyorum ve sabrınız için şimdiden teşekkür ediyorum.

Bir milletin yapısı, karakteri, özelliği, hususiyeti ne ise o milletin vücuda getirmiş olduğu kuruluşların tamamının özelliğinin de, karakterinin de o olacağı şüphesizdir.

Şimdi, biliyorsunuz tarihimizin başlangıç noktası sayılabilecek kadar yakınında bir yerde Göktürk Hükümdarı tarih huzurunda milletine adeta hesap verir gibi konuşurken *"Ben aç milleti doyurdum, çıplak milleti giydirdim, azıcık milleti çok kıldım"* demektedir. O halde bakınız benim milletimin teşkil ettiği devlete, birinci plânda vazife olarak milleti mutlu, müreffeh kılmak, aç doyurmak, çıplağı giydirmek vazifesi vermiştir. Bu sözlerin söylendiği tarih 732. Bunlar Kültüğin'de de var, Bilge Kağan'da da vardır.

1069 yılında yazılmış olan Kutadgu Bilig'de Yusuf Has Hacip zamanın hükümdarına, tabiatıyla hükümdarın şahsında devleti kastederek devleti yönetenlere *"Kendi zenginliğini düşünme, halkının zen-*

günlüğünü düşün. Çünkü, senin zenginliğün, yani devletin zenginliği halkın zenginliğindedir" demektedir ve bir realiteye parmak basmaktadır ki, bir devlet ancak milleti kadar zengindir. Bir millet ne kadar zenginse devleti de o kadar varlıklılıdır.

Garip tecelliye bakınız ki, benim devlet geleneğimin bundan 920 yıl önce işaret ettiği bu gerçeği bir takım milletler 20. yüzyılda ancak, kimileri 70 sene, kimileri 60 sene, kimileri 50 senelik çok acı tecrübelerle denedikten, pek çok insanın kanına, canına, ızdırabına mal olan birtakım tecrübelerden geçtikten sonra bu idrak noktasına geldiler. Demek ki, millet zengin olmadan devlet zengin olamıyormuş gerçeğini şimdi şimdi kavradılar, içirir, kavramaya başladılar. O halde, işte insanlarımızın gerçekten kültürümüzü vereceksek, bu gibi bir takım gerçekleri de ilgili programlarla; -ama zannediyorum gene üniversiteye gelmeden önce- vermeliğimiz lazım gelir.

Aynı eserde güzel sözler görüyoruz: "Beyler içinde altın cevheri bulunan dağ gibi olmalıdırlar. Nasıl altın cevherine kazma vuran insan zengin olursa, beylerin yanına yaklaşan insanlar da öyle zengin, varlıklı, mutlu olmalıdırlar. Bir beyin şöhretini iki şey gösterir. Birisi, kapısında kaç tuğu varsa kapısında o kadar tuğlu paşa, devlet adamı anlamındadır. Diğeri de, baş köşesindeki sofrasıdır. Ne kadar çok yedirir, içirir, ne kadar çok cömert ve eli açık olursa şöhreti, büyüklüğü o derecede artar" diyor. Biz böyle bir milletin, böyle bir devletin varlığının ve neler gerçekleştirdiğinin bilincine, şuuruna, idrakine de insanlarımızı ulaştırmak, eriştirmek mecburiyetindeyiz.

O eser, devleti yönetenler başta olmak üzere, çeşitli kademelerde vazife almış olanlara adeta bir parola gibi devamlı "Vur al, aldığına mutlaka insanlara, halka, ahaliye dağıt, onları mutlu, müreffeh kıl" diye telkinde bulunmaktadır.

Efendim, Sultan Alparslan'ın ölümünden sonra kardeşi Kavurt Bey taht iddiasıyla ayaklanır; ancak mücadeleyi kaybeder, yeğeni Melikşah'ın huzuruna getirilir. Amca, yeğenin karşısına geliyor, bir süre sonra yeğeni sitemde bulunuyor amcasına, diyor ki; "Sen nasıl kardeşsin, benim babam, senin ağabeyin öldü, onun için bir, iki gün yas tutmadın. Hatta, onun mezarı üzerine örtülmek üzere iki top kumaş bari göndermedin" diyor. Ne demek şimdi acaba, mezarı üzerine iki top kumaş göndermek?.. Karşılığını Kaşgarlı'da buluyoruz. "Eşük"ya da "Örtük" olarak adlandırdığı bu şey için, "Türklerde görenektir, büyüklerden birisi öldüğü zaman onun mezarına konulmak üzere top top kumaşlar gönderilir, sonra bu kumaşlar alınır ihtiyaç sahiplerine, ihtiyaç miktarında kesilerek dağıtılır" diyor.

Bakınız, ölüm hadisesi bir sosyal yardımlaşma, dayanışma hadisesi haline gelmiş. "Yu Aşı" var. Ölüm hadisesi gene bir ferdini, mensubunu, yakınına kaybetmiş olan aile ile bir yardımlaşma, dayanışma, ölü yemeği, ölü evine yemek götürmek, ölü evinde yemek yemek geleneği var.

Aynı dönem kaynaklarında bu "Çüş" denilen âdetle o günkü tabiriyle "Düşteri" bugünkü tabiri-mizle "diş kirası" dediğimiz bir âdet var. İslâmî dönemde umumiyetle Ramazan ayları vesile edilerek yapılmış, uygulanmış bir âdet, İslâmiyetten önce de Türkler arasında mevcut. Fakir, fukara, himayeye muhtaç olanlar çağılır, yedirilir, içirilir, sonra giderlerken çağıranın maddî durumuna göre bir kesecik içerisinde üç-beş kuruş ceplerine verilir. İslâmî dönemde bayram için çoluğun-çocuğun ya da evin, hane-nin başka ihtiyacı varsa bu parayla o görülsün denmektedir. Artı, öğüt veriyor. "Eğer kumaşlar bıçarak bu insanların giyim ihtiyacını da karşılayabilirsen daha da iyi etmiş olursun" diyor.

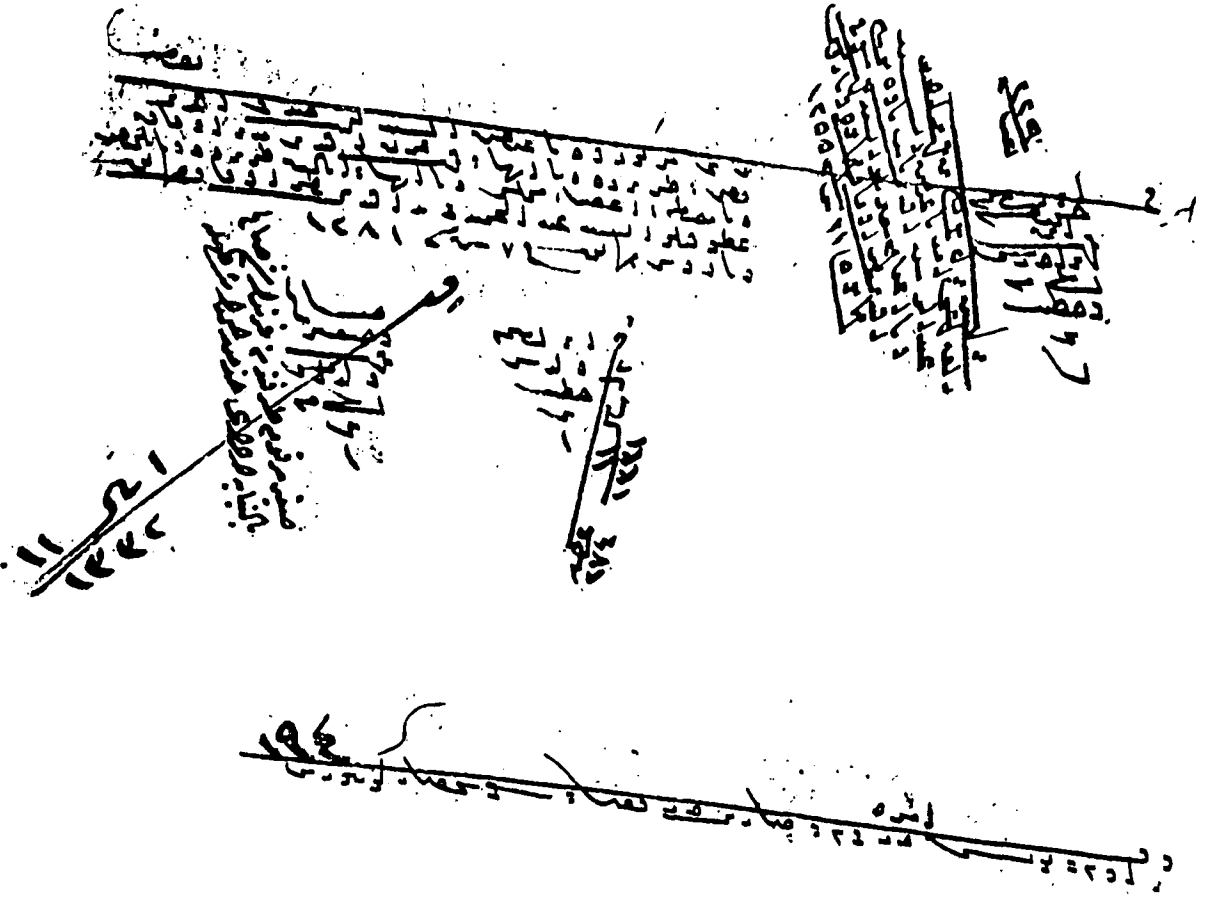
"Yağmalı toy" dediğimiz geleneğimiz, insanların, yine yemek yedikten sonra neye ihtiyacı varsa oradan alıp ihtiyaç maddesini beraberinde götürsün ihtiyacını öyle karşılasın diye düşünlümlü ve uygulanmış bir güzel âdet idi.

Kaşgarlı Mahmut, Türklerde "Yüfüş" denilen bir gelenekten söz ederken "evden gelin olarak çıkarılacak, gelin edilecek kızın çeyiz eşyasında bazı eksiklikler varsa akrabaları aralarında yardımlaşarak bu eksiklikleri tamamlarlar ve üzerlerine düşen vazifeyi de bu şekilde yerine getirirler" demek suretiyle ve yine düğüne okunanların, yani davet edilenlerin beraberlerinde, bugün de "Dürü" dediğimiz -ki, "Töre" kelimesinden gelmektedir- hediyelerle düğüne gittiğini ve bu münasebetle, düğün dernek dolayısıyla da, önce akrabalar arasında, sonra konu-komşu, yakınlar arasında bir sosyal yardımlaşma, dayanışma hadisesinin var olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

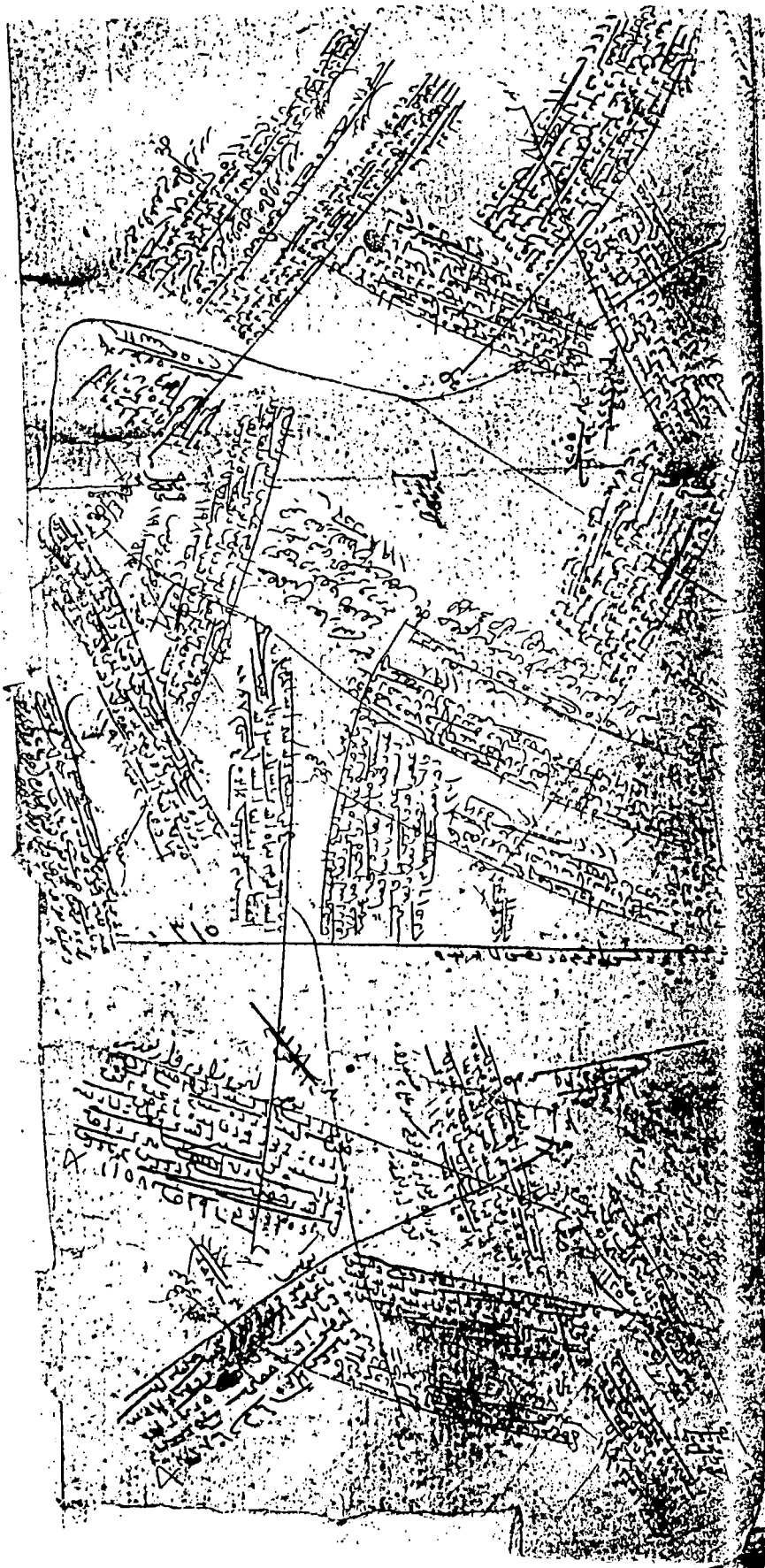
Nihayet, yine İslâmiyet öncesi dönemde daha, Budizmden alınmış "Sevap" manasındaki "Muyan" kelimesi ile ilgili olarak günümüz veya İslâmî dönem vakıflarının benzeri "Muyanlık" olarak adlandırılan hayır kurumlarının var olduğunu görüyoruz. Bunların tamamı, Türk'ün ruhundaki iyiliğin, hayırseverliğin, yardımseverliğin, birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışma anlayışının birer ifadesidirler ve bizim milletimiz, bizim toplumumuz tarih boyunca çeşitli sıkıntılı devirlere rağmen işte bu şekilde birbirine kenetlendiği için sağlam bir şekilde varlığını devam ettirebilmiş, ayakta durabilmiştir.

Bana göre, işte böyle bir devlet, toplum, iyilik, hayır anlayışına sahip olan milletimiz İslâm Dini ile müşerref olduğu ve orada vakıf denen müesseseyi bulduğu an yüreğindeki bu iyilik, hayır duygusu yeni bir ruh, yeni bir mânâ kazanmış oldu ve hiç şüphe etmiyorum ki, Yunus Emre ve benzerleri de milletimizin bu kazanmış olduğu yeni ruhun, yeni mânânın coşkunluğunu terennüm ettiler. Tasavvuf, Türk tasavvufu büyük ölçüde bu şekilde gelişti ve nihayet Türk vakıf medeniyeti de bu şekilde vücut buldu. Gerçekten de baktığımızda diğer milletlerde de, diğer İslâm milletlerinde de vakıf hadisesi var; ama, hiçbirinde Türkün vakıf medeniyetinin zenginliğini, Türkün ruh enginliğini görmemiz mümkün değildir. Bu, şüphesiz bizim millet olarak yaradılışımızda ruhumuzda var olan güzellikten, yücelikten, iyilik ve hayır duygusundandır.

Sabırlarınız için çok teşekkür ediyorum.

Belge: 1

در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت
 در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت
 حکیم و علمای صلی الله علیه و آله و سلم و غیره
 در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت

Belge: 8

در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت
 در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت

Belge: 9

در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت
 در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت
 در این محفل کرامت و ادب و اوقاف و ایام کرامت و ایام کرامت

Belge: 10